

Katri Soonberg

Harku mõisa kasvahoone piirdemüüri ja talli varemete konserveerimine

2006/ 2007. õ-a. Arhitektuurikonserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituse lõputöö

Harku alevik, Harku vald, Harjumaa

SISUKORD

SISSEJUHATUS

1. VAREMETE OLEMUS.....	4
2. MÕISAANSAMBLI KILLUSTATUSE PROBLEEM.....	5
3. HARKU MÕISA AJALOO LÄHIÜLEVAADE	5
4. ALA MÄÄRATLEMINE	6
5. HETKEOLUKORD JA HINNANG OBJEKTILE	7
6. VISIOON	8
7. KONSERVEERIMISE JA KORRASTAMISE PÕHIMÕTTED	8

KOKKUVÕTE

KASUTATUD ALLIKAD

LISAD

LISA 1. Ajaloolised plaanid ja fotod

LISA 2. Vaated

LISA 3. Inventeerimiskaart

SKEEM 1. Harku mõisaansambel ja hoonete ajalooline kihistus

SKEEM 2. Harku mõisa piirdemüüri ja laudakompleksi skeem

SISSEJUHATUS

Käesolev kursusetöö on kirjutatud EKA restaureerimisteaduskonna täiendkoolituse lõputööna. Kursusetöö käsitleb varemete konserveerimise ja restaureerimisega seotud temaatikat. Siinkohal ei lasku autor erinevatesse konserveerimistehnikate, -võtete juures detailidesse. Teemakäsitus on kontseptuaalne ja ideoloogiline, arvestades varemete kuulumist mõisaansambli konteksti.

Kursusetöö objektiks on Harku mõisa kasvuhoone piirdemüüri (edaspidi müür) ja sellega seotud tallihoone varemehaudahoonete kompleksis. Objekti valik oli juhuslik. Harku alevikust läbisõidul teele paistnud huvitava ehitusstiiliga müüriehitise varemehaudahooned silmapilkselt. Selline müür on kasvuhoone tugimüürina ainulaadne näide Eesti mõisate kontekstis. Tõenäoliselt sarnase ehituspõhimõttega võimsaid kasvuhooneid võis leida nt. Vääna ja Palmse mõisas, mis pärinevad tõenäoliselt samast ajastust ning annavad visiooni Harku kasvuhoonest, mille kohta pole säilinud illustreerivat materjali.

Vaadates Harku müüri ja laudahoonete kompleksi, kerkib esile 2 suuremat probleemistikku. Kuna kursusetöö käsitleb just varemehaudahoonete restaureerimist, siis esimese valdkonnana tuleb lahendada varemehaudahoonete säilitamise ning üldiselt varemehaudahoonete eksistentsi ja vajalikkuse küsimus, et mõtestada lahti varemehaudahoonete olemust. Seejärel tekib järgmine probleemistik, mis on seotud üldisemalt mõisamaastiku või mõisaansambliga ja varemehaudahoonetega selles. Müüri ja talli varemehaudahoonete eksponeerimise võimalusi otsides jõudis autor hoopis kogu mõisaansambli puudutava kullustatuse probleemini. Nimelt selleni, et mõisamaastik on kullustatud järgnevate ajastute inimtegevuse ja ka teinekord tegevusetuse tagajärjel. Seda eelkõige ajastul, mil ei väärtustatud meile täna nii olulist ja kultuuriliselt, ka identiteediliselt tähtsat arhitektuuri, ajastu pärandit. Tegelikult valitseb selline olukord mingil määral ka praegusel ajal, kui on palju räägitud sarnaste suurte ansambli- kolhoosikomplekside arhitektuuripärandi mitteväärtustamisest.

Kursusetööga püütakse lahendada Harku mõisa puhul need kaks probleemi ühtse lahendusega. Käsitletakse kontseptuaalselt ühe hüljatud varemehaudahoonete konserveerimise ja eksponeerimise võimalust maastikus, et rõhutada paiga ajaloolist hõngu, tuua elanikke ja ka ümbritsevat keskkonda sellele lähemale.

Töös on arutletud teema sissejuhatamiseks varemehaudahoonete olemust, rolli üle inimestele ja maastikus üldiselt, mõisamaastikust ja selle piiritlemisest. Ajaloolise tausta käsitletava ala kohta annab lühiülevaade Harku mõisa ajaloo kohta. Järgnevalt on arutletud kursusetöös käsitletava ala konkreetse ulatuse määratlemise üle ning kirjeldatud objekti seisukorda ja probleeme täna. Lõpuks on visioonina antud nägemus, milline peaks olema tulemus peale konserveerimise ja korrastustööde ning on välja toodud ka põhitegevused visiooni saavutamiseks sh. soovitatavad konserveerimise võtted ja põhimõtted.

Kursusetöö sisaldab lisana ka II loengumooduli arvestusliku osana *inventeerimiskaarti*, mis on koostatud kursusetöös käsitletava objekti kohta.

1. VAREMETE OLEMUS

Varemed on maastikumärgid. Maastik on väga mitmekesine, koosneb erinevatest elementidest, mille kaudu saab seda iseloomustada. Paiga eripäraks on maastikumärgid. Maastikumärgid jutustavad paiga lugu. Koha teevad eriliseks ainukordsed objektid ja eelkõige ajalugu. Ka mõis on üks maastikumärkide kompleks. Varemetel on seega suur maastikuline tähtsus, muutes maastiku esteetilisemaks, romantilisemaks, muljeterikkamaks. Millegipärast lummab üldjuhul inimesi alati vana arhitektuur rohkem kui tänapäevane. Vanad ehitised köidavad tähelepanu, püüavad pilku. Minevikuga sidumise kõrval on väga tähtis varemete esteetiline roll.

Varemed kui fragmenteerunud kultuurmaastik. Meie kultuurmaastikku ilmestavad arvukad ajaloolised hooned. Mõis on üks domineeriv märk, mille järgi defineerida kultuurmaastikku. Just mõisaajastu hiilgeajast on pärit väga paljud mälestised ja varemed, mida kõrgelt väärtustame. Sel ajal hakati ehitama vastupidavaid kiviehitisi. Nende kaudu tunnetame sidet minevikuga. Kui defineerida varemeid *millegi jäänusena, mittetervikuna*, siis võiks varemeteks nimetada kogu mõisate võrgustikku. Juhan Maiste kirjutab varemete raamatus: „Varemed kujutavad dekonstrueeritud ühiskondi, enne meid elanud kultuure ja rahvaid...“. Kitsamalt võime nimetada varemeks ühte mõisaansamblit, mille struktuur on fragmenteerunud keskkonna ja inimeste vajaduste muutumisest tingituna. Kui minna sama põhimõttega mastaabilt veel väiksemaks, siis jõuame vareme mõisteni, mis on laiemalt mõistetud ehitise jäänusena. Mõiste varemed seostubki eelkõige millegi hääbumise, kadumisega. Praegu võib näha peaaegu igas mõisaansamblis mõnda vana ja väsinud hoonet või selle jäänuseid, millel lastakse vahendist või huvi puudumisel lihtsalt laguneda. Teisiti sõnastades- põhilised meie kultuurmaastiku maastikumärgid varemete näol ongi täna peamiselt ühe ajastu jäänused. Varemed loetakse kui üheks minevikuga suhtlemise vormiks. Varemed esindavad ühiskonna mälu.

Varemed ei ole mitte ainult mälestus, vaid ka väljakutse, lootus teisele elule. Ka käesoleva töö eesmärk on täna ebaseadlikud ja eemaletõukavad kunagiste hiilgavate ehitiste rusud siduda maastikuga esteetiliselt ja meeldivaks vaateks, paigaks. Muuta vana hääbu arhitektuuripärand inimestele kättesaadavaks. Tekitada tugevaid emotsioone. Luua side tänapäeva inimeste ja kultuuri, ajaloo vahel. On oluline arvestada sellega, mis on olnud enne meid. Peegeldades aja jälgi, muutuvad varemed pidevalt ja kustuvad ajapikku. Nad kõnelevad palju enamast kui pelgalt materiast. Varemed kõnelevad asjade sisemisest olemusest, ideest, sellest, mille pärast asjad ja vormid ka tegelikkuses olemas. Varemete teine elu ei pea alati tähendama ülesehitamist algsel kujul. Reproduktsioonil võib kaduda sügavus ja ajastu hinge ei olegi võimalik taastada. Suuremalt osalt on varemetest ülesehitamine pelgalt vormi üks-ühele taastamine, kuid see ka autentne ja õigustatud vaid siis, kui on säilinud tõendid ja faktiline materjal. Muidu oleks tegu ajaloolise tõe moonutamisega oletuste teel. . Ajalooliste ehitiste varemed tekitavad nostalgiat ja see on üheks põhjuseks, miks soovime nende eluiga pikendada. Meil tuleb aktsepteerida loomulikku vananemist.

Varemete väärtus peegeldub juba selles, et vananemine kui elu loomulik protsess on väärtus omaette, mida ei tohi peatada tehniliste imevahenditega või kui, siis üksnes pidurdada ja pehmendada. See on ehitise väärikas vananemine, kui ilumõiste lõplikku ja tegelikku sisu kandev tulemus, nähtus, mille ees tuleb tunda aukartust.

Ei ole vaja leiutada purunematuid ja mittevananevaid materjale- surematust, tänapäevasel keskkonda mittearvestaval ajal on oluline, et säiliks aja mõõde- elav, liikumises olev aeg,

lagunev materია. Lagunemise protsessist saab aja tajumise konkreetne vahend. See aspekt vahendab üheaegselt tõelisuse ja autentsuse tunnet. Restaurationi ülesanne ei ole parandada ajaloo vältel tekkinud „aastaringe”. Loomulikult ei ole vajalik kõiki varemõid konserveerida hakata. Tuleks säilitada eelkõige seda, mis on ainulaadne, vajalik, mille säilitamine kannab ka eesmärki. Tihti piisab ka lihtsatest korrastustöödest, et muuta mahajäetud ja risustatud varemõid vääriliseks oma sisemisele olemusele.

2. MÕISAANSAMBLI KILLUSTATUSE PROBLEEM

Paljud mõisaansamblid, kui kunagi uhked ja suursugused keskused, on tänaseks killustunud. Mõisamaastik on fragmenteerunud. Taamal paistab kunagiste mõisapõldude vahel küünivare, mida ümbritsevad uuema ajajärgu korterelamud. Ka pole vähe selliseid näiteid, kus on ehitatud korterelamuid ja lautu lausa mõisa parki. Tihti tekkis kolhoosikeskus juba olemasoleva mõisakeskuse vahetusse lähedusse kasutades ära olemasolevat infrastruktuuri. Need keskused on paljud siia maani hästi funktsioneerivad. Kuid on tehtud see viga, et suurte ümberkorralduste käigus ei ole väärtustatud piisavalt mõisa ansambilisust, tervikut. Seetõttu ongi see olukord täna häiriv ja vastakaid tundeid tekitab.

Olukorras, kus mõis ei ole enam terviklikult tajutav, võiksime otsida viise, kuidas need fragmendid jälle omavahel siduda ja kunagist miljööd elavdada. Harku mõisakompleksi tundubki sellepõhõest just huvitav, et peahooneest ansamblit ja veidi eemalolevat laudakompleksi eraldab suurelt osalt korrastamata park ning samuti rikuvad ansambli ühtsust hilisemal ajal lisandunud eluhooned. Kursusetöö mahu piiratuse tõttu ei ole võetud eesmärgiks taastada kogu mõisaansambli elementide ühtsust, kuid on esialgu lisaks varemõite eksponeerimisele püütud integreerida teineteisest kaugenenud müüri ja talli varemõid (ansambli ääreala) peahoone ning eelkõige varemõite lähieümbrusega. Sama põhimõtet kasutades on teoreetiliselt võimalik ühendada visuaalselt ka suuremat ja rohkem laialivalgunud ala. Oluline on, et me tajuksime kogu mõisaansamblit tervikuna, nagu see oli ka varem (siinkohal peab autor silmas pigem ideelist ja tunnetuslikku terviklikkust, mitte nii väga füüsiliselt konkreetset sidumist).

Varemõite konserveerimise ja eksponeerimisega laheneb ka osaliselt mõisa majandushoonete säilmete ja peahoone ümbruse eraldatuse probleem. Killustatus on seda suurem, kuna barokse üldilmega peahoone ja historitsistlikke piirdemüüri, lauda- ja tallihoone on juba visuaalselt erinevate ehitusstiilide pärast raske ühtseks lugeda. Vahemaad võimendab ka vabakujuline park, mille algsed vaated on kinni kasvanud. Pargikirjelduses on mainitud vaatekoridori peahooneest kasvuhoonele, mida hiljem kasutati paviljonina. Vaatesihi taastamisel täna seoksime omavahel varemõid ja peahoone, selline perifeerial asuvate varemõite eksponeerimine tooks nad jälle mõisamaastiku üheks komponendiks. Varemõite eksponeerimisel on oluline ka teelt vaadeldavuse parandamine, kuna asukoht on selleks väga soodne.

3. HARKU MÕISA AJALOO LÜHIÜLEVAADE

Harku mõis asub Harjumaal Harku vallas kahe linna- Tallinna ja Keila vahel. Varemõid kuulus mõis Keila kihelkonda.

Kuni Liivi sõjani 16. saj. oli Harku ordumõis. 17. sajandil on Harku mõisaga seoses mainitud roosikasvatust sel perioodil. 18. ja 19. sajandist on Harku mõisahoonete kohta põgusaid ja

üldist laadi teateid. Mõisakompleks on vahetanud palju kordi peremehi, nendest kuulsamad olid Berend Johann von Uexküll ja Constantin Baron Ungern-Sternberg. 20. saj. peale võõrandamist asutati Harku mõisa Kurikalduvustega laste koloonia ning paar aastat tegutses seal ka Tallinna keskvangla osakond.

Mõisa ehitusajalugu on mõjutanud sagedane omanikevahetus, lähedus Tallinnale ja ka erinevad staatused- alguses ordumõis, siis eramõis. Praegune Harku mõisa peahoone on ehitatud 1780-ndate alguses tõenäoliselt vana hoone asemele. 18-19. saj. vahetusel oli välja kujunenud rikkalik hoonetekompleks. 19. saj. on J. Chr. Petri kiitnud ehituslikku ilu, et härrastemaja koos ilusate kõrvalhoonetega mõjub väikese linnana.

19. saj. jooksul osa uhke mõisaansambli kõrvalhoonetest amortiseerus. Ehitati uued laudad ja uhke kasvuhoone, viinavabrik. 19. saj. II poolel on rajatud ka ulatuslik park, 20 ha. 20. saj. alguses kooostatud kaardil on mõisasüdames loetavad ait, tall-tõllakuur, kelder, lautade kompleks, kasvuhoone, sepikoda jt. väiksemad hooned. Koloonia tegutsemise ajajärgul ehitati Harku mõisa territooriumile sellele asutusele vajaminevaid hooned.

Peahoone on üldilmelt barokne, kuid varaklassitsistlike stiilielementidega ehitis. Hoone ees on traditsiooniline muruväljak, mis raamitud kahelt poole kuusegruppide ning aidahoone ja tall-tõllakuuriga. Vabakujuline park sisaldab endas mõningaid barokkelemente- ringikujuline muruväljak, aiafassaadilt tiikideni laskuv astanguline terrass. Pargi perifeeria alal, peahoonest veidi eemal asuvad pseudogooti astmetikfrontoonidega kõrvalhooned ning nendega seostuv dekoratiivmüüri kavandatud kasuhoone.

Hetkel on säilinud endistest mõisahoonetest kaitsealused peahoone, ait ja tõllakuur ning ka mõned kaugemal asuvad hooned, mille funktsiooni ei ole võimalik kaardi järgi määratleda. Suurem osa neist on hävinud või varemeis.

Käesolev töö keskendubki just mõisaansambli äärealal asuvale majandushoonete piirkonnale, hõlmates sellest kasvuhoone müüri ja sellega seotud hooned ning nende lähiümbrust (vt. Skeem 1).

4. ALA MÄÄRATLEMINE

Et konserveerimis- ja korrastustööd oleks parem teostada, on varemeid ümbritseva ala ulatus määratletud. Ala ulatus tuleneb ajaloolise laudakompleksi säilinud hoonetest, soovitud vaadetest ning objekti mõjupiirkonnast (hajuv piir). Ala ulatuse põhjustab ka väljastpoolt vaadeldavuse ja avatuse tingimus, kuna eesmärk on tuua varemeid inimestele lähemale ja neid eksponeerida. Ala piirneb osaliselt konkreetsete piiridega- tee, hoone, aed, tiik- ning osaliselt ei ole piir nii konkreetne, hajudes ümbritsevasse parki (vt. Skeem1).

Ala piirneb läänest Instituudi teega võttes sisse kogu ala, mis jääb müüri ja tee vahele, et tagada vaade teelt ja korrastada juurdepääs varemetele. Ala põhjakülg piirneb Harku keskuse piirdeaiaga. Ka tiikide süsteem on üheks oluliseks elemendiks laudakompleksi hoonete sidumisel omavahel ja pargiga. Idast piirab ala Klubi tänav ja laudakompleksi hoone, mis on säilinud peaaegu algsel kujul, ning millest idapoole jäävad juba uuema aja ehitised. Lõunaküljel on jäetud alasse vaatesiht peahoonele. See vaatesiht on eeldatavasti juba pargi

rajamisel planeeritud, kuna on iseloomulik vabakujulises stiilis parkidele, ning seetõttu soovitakse varemete konserveerimistöode käigus vaatesiht uuesti avada.

Korrastatava ala piir ei ole kohati nii range, kui joonisele tõmmatud joon tundub. Käsitledes seda projekti kui osa mõisaansambli võimaliku terviklikkuse/kooskõla taastamist, millega ühendatakse peahoone, pargiala ja kõrvalhooned, tekivadki kohati justkui tinglikud piirid, mis tagavad esialgse, selle projektiga saavutatava eesmärgi - vaadete avamine varemete, ajaloo eksponeerimine, varemete ilu ja võlu väljatoomine, pargi ääreala ja esindushoone integreerimine ning häiriva, ebameeldiva keskkonna meeldivaks muutmine.

Käsitlevat ala moodustab täna veel kompaktse majandushoonete ansambli koos ekspressiivse müüri ja seetõttu ei ole ala sisse arvatud veel teisi majandushoonete varemeid, mis asuvad eemal, kuid olid osa varasemast ansamblist.

5. HETKEOLUKORD JA HINNANG OBJEKTILE

Harku mõisaansambli seisukord täna on keskmine. Peahoone ja osa kõrvalhooneid on kasutuses, kuid neid ei ole restaureeritud. Parki hooldatakse osaliselt, kuna see on kasutatav puhkealana, suurem osa sellest on hooletusse jäetud. Hooned vajavad restaureerimist ja uut elu ning park vajab regulaarset teadlikku hooldust ja mõne iseloomuliku elemendi (nt esiväljak, sillad, teedevõrk) taastamist, ainult siis võib selle mõisa hääbuvat hiilgust veel kümneid aastaid nautida. Arhitektuurimälestisena on kaitse all peahoone ja selle esiväljakut ääristavad tall-tõllakuur ja ait, kasvuhoone piirdemüür, saareallee ning park.

Müür ja tall on varemeis.

Tallihoone on põlengu tagajärjel hävinud kogu katus. Hävinud on ka ajalooliselt pildilt loetav väljaulatuv esiku/ sissekäigu osa. Hoone on kohalikele prügiladustamise kohaks ning seetõttu ebameeldiv paik. Hoone välisseintel on krohv suuremas osas säilinud. Akna- ja uksekohad on seintes üldjuhul säilinud. Võõrkehana rikub hoone varemete ilu hilisem, tõenäoliselt 20. saj. lõpul, hoone funktsiooni muutumisel tehtud silikaattelistest ja raudbetoonist juurdeehitus. See varjab ära hoone arhitektuuridetallide rohkuse poolest kõige põnevama osa ning lõhub laudahoone ansambli varemete terviklikku ilu ja ühtsust.

Müür oli varem vuugitud ja määrdekrohviga kaetud. Tõenäoliselt oli kogu müüriosa pealt kaetud sakmetega, mis on näha vanadelt fotodelt. Pealmine dekoratiivkiht (sh. sakmed ja tornikesed) on hävinenud ning vuugid on vihmaveest puhtaks uhitud. Varasemalt müüri ääres paiknenud kasvuhoonele viitavad talaaugud ja lõõrid. Müüri varemete tehniline seisukord on hea. Vajumisi ei ole ja müürikivid on suuremalt osalt terved. Vanadelt fotodelt on näha, et tallihoone on olnud müüri ühendatud. Hoovi viivad 2 väravat, neist üks suurem tornidega väravaehitis on tänaseni säilinud. Veidi on pealt lagunema hakanud, kuid siiski hästi säilinud kaks dekoratiivtorni kasvuhoonepoolses müüriosas. müüri kõrval on pikali maas ka üks massiivne neljakandiline graniitpost, mis võis olla kunagi sõidutee sissekäigul väravapost. Müüri idaosast ja tallihoonest on säilinud mõned vanad fotod, mis annavad aimduse, milline oli miljöö enne osalist hävimist. Kahjuks ei ole säilinud ühtegi fotot ega joonist müüri tornidega idaosast ega kasvuhoone kohta.

Laudahoone, mille otsaseina moodustab müüri sakmeline viil, on kohandatud elamuks ning on kasutusel. Ilmselt on selle hoone seisukord kehv, puudub pidev hooldus.

Varemete ümbrus on osaliselt võssa kasvanud ning suuremad puud, mis müüri vahetus läheduses kasvavad, võivad kahjustada müüri aja jooksul. Vaadet teelt varemetele takistavad varemete ette rajatud aiamaalapid, kus kasvab viljapuid ja võsa ning kõige rohkem on seal

barjääriks kavuhooned jm. kuurid ja aiamaidd ümbritsev võrkkaed. Suured puud oluliselt vaadet ei takista. Klubi tänavalt (vagla poolt) tulles on talli varemed hästi vaadeldavad, kuna sealne oja ja tiigi ümbrus on osaliselt korrastatud.

6. VISIOON

Harku alevikku sissesõidul lähenedes mõisale paistavad teelt müüri varemed jõuliste tornidega, mis meenutavad kindlusena kunagist Harku mõisa hiilgust. Paekivimüüri roheline murukamaraga kaetud äär mõjub rahustavalt, sulandudes kokku ümbritseva rohelusega. Müüriäärne tee juhib jalutaja tallivaremete kõrguvate seinte vahele, kus tuule varjus rohelisel muruvaibal on mõned istumiskohad. Parki sisenemisel avaneb vaade sillerdavatele tiikidele ning kaugel künkjal paistab puude vahelt härrastemaja.

7. KONSERVEERIMISE JA KORRASTAMISE PÕHIMÕTTED

Eesmärk on võimalikult väikeste vahenditega anda varemetele uus elu. Eelneva arutelu põhjal on autor veendunud, et antud olukorra on kõige õigem järgida restaureerimise ühte põhiprintsiipi- teha nii vähe kui võimalik. Hiljem pargipaviljoni funktsiooni täitnud kasvuhoone taastamine ei ole otstarbekas käesolevas töös võetud eesmärkide saavutamiseks. Samuti ei hakata taastama müüri varemeid. Dekoratiivtornid jm. säilinud arhitektuursed osad, eriti hoonete otsaviilud, on piisavalt ekspressiivsed möödunud mõisavalitsuse ajajärgu miljöö loomiseks.

Teras, tsement ja fantaasiarikkad reonstruksioonid ei sobi varemete juurde. Tuleks otsida varemete olemusele lähedasemaid alternatiive. Mätastega katmine on varemete kindlustamise viis, mis ei muuda nende ilmet ja säilitab õrna ökoloogilise tasakaalu. Tuleks säilitada looduslik kooslus ja varemete välisilme, et me ka pärast konserveerimist näeksime varemete vananemise võlu.

- Varemete müürid puhastatakse lahtistest kividest (võimaluse korral võib kive ära kasutada istumiskohtade tegemisel)
- Tallihoonelt eemaldatakse hilisem juurdeehitis (vt. Skeem 2) nii, et säiliks võimalikult suures ulatuses hoone otsafassaad ja selle dekoratiivsed detailid, kuna eesmärk on varemeid kui loodust kaunistavat objekti eksponeerida
- Vareme müüridelt eemaldatakse lahtine krohv
- Varemete ümbrus puhastatakse prahist
- Müüri varemete ümbrus puhastatakse võsast
- Müürile lähemal kui 2 m kasvavad puud likvideeritakse
- Varemete müüripealsete konserveerimisel kasutatakse murumätast, mis võiks sisaldada ka kuivalembeseid õitsvaid taimi (kukehari). See pidurdab müüri hoogsat lagunemist esteetilisemal viisil kui nt müüritise betooniga, plaatidega või katusega katmine. Selline tehnoloogia võimaldab katta edukalt ka astmelist ja mõõduka kallakuga müüri pealispinda.
- Varemete ümbruse esteetilise väljanägemise säilimise tagab järjepidev hooldus

KOKKUVÕTE

Varemetel on sügav eksistentsiaalne ja ideeline tähtsus. Varemed on sillaks tänapäeva ja möödunud aja vahel. Nad on meie mälu. Seetõttu on oluline varemete konserveerimisega veidi aeglustada tagasipöördumatut vananemist, kulumist, et pikendada veidigi rahva mälu ning pakkuda inimestele võimalust oma meeltega tajuda kultuurilugu. Konserveerimise juures on oluline, et varemed ei muutuks justkui muuseumi eksponaadiks, vaid sulanduksid ümbritsevasse looduslikku keskkonda. Kui kiputakse varemeid restaureerima ja kõikvõimalikke mooduseid kasutades looduse ja aja eest kaitsma, siis võib kaduda ära tõeline vareme olemus, milleks on idee, ja jääb alles ainult tardunud vorm võõras kontekstis.

Eespool öeldust johtuvalt puudub ka igasugune mõte kiivalt taastada mõisaansambleid sellisel kujul, nagu nad olid oma hiilgeajal. Eraldiseisvaid mõisaansambli fragmente on võimalik ühendada suunatud vaatesihtidega ning objekte, hoonekomplekse erinevatest külgedest vaadeldavaks muutes. Kaunid vaated annavad maastikule palju väärtust juurde. Samuti muudavad varemed maastiku romantiliseks, kutsudes esile tugevaid emotsioone ning pannes mõtisklema elu paratamatu aja kulgemise ja materia kaduvuse üle. Vana arhitektuuri väärtustataksegi seetõttu, et kui see kord juba hävineb, oma aja ära elab, siis ei saa me seda enam tagasi. Ükski ehitist pole loodud igaveseks säilima. Mitte kõiki varemeid ei pea üles ehitama.

Varemeid tuleks konserveerida võimalikult neile ideeliselt lähedasi materjale kasutades. Seetõttu on betooni, tsemendi ja metalli kasutamine varemete olemusega vastuolus. Käesolevas projektis on soovitatud mõisa piirdemüüri ja talli varemeid konserveerida murumättaga kindlustades. See on ennast tõestanud ja läbi proovitud looduslähedane ja esteetiline, isegi võib öelda eetiline lahendus varemete kiire lagunemise peatamiseks.

KASUTATUD ALLIKAD

Publikatsioonid:

Muinsuskaitse filosoofia ja ajalugu. EKA restaureerimise eriala magistrantide referaadid. Raal, M. Antiikkunsti restaureerimisest. Tallinn 2000.

Varemed. Ruins. EKA Restaureerimiskooli väljaanded, 2. Eesti Kunstiakadeemia Toimetised, 15. Tallinn. 2004.

Hidemark, O. **Vananemise ilu ehk restaureerimisarhitekti roll.** Restaureerimise põhimõtted, ehitustehnoloogia ja materjalid. Artiklid rootsi ajakirjast „Kulturmiljövard”. Rootsi Riigi Muinsuskaitseamet. 2007.

Kangilaski, E. **Harku Mõisa ajalooline õiend.** MK arhiiv. 1980.

Pihl, A. **Müüripealsete konserveerimine murumätastega.** Muinsuskaitse aastaraamat 2005.

Tooming, K. **Rohelised varemed.** Muinsuskaitse aastaraamat 2005.

Projektid:

Harku mõisa piirdemüür. Muinsuskaitse eritingimused. Restaureerimise põhiprojekt. OÜ Mõisaprojekt. Tallinn 2006.

Ajaloolised plaanid:

Generalkarte von dem Rittergut Hark. f-3724, n-4, s-24. Eesti ajalooarhiiv.1909.

Veebilehed:

www.maaamet.ee. Kaardiregister.

www.muinas.ee

LISA 3. INVENTEERIMISKAART

**Harku mõisa kasvuhoone
piirdemüür**

Harju mk, Harku vald,
Harku alevik

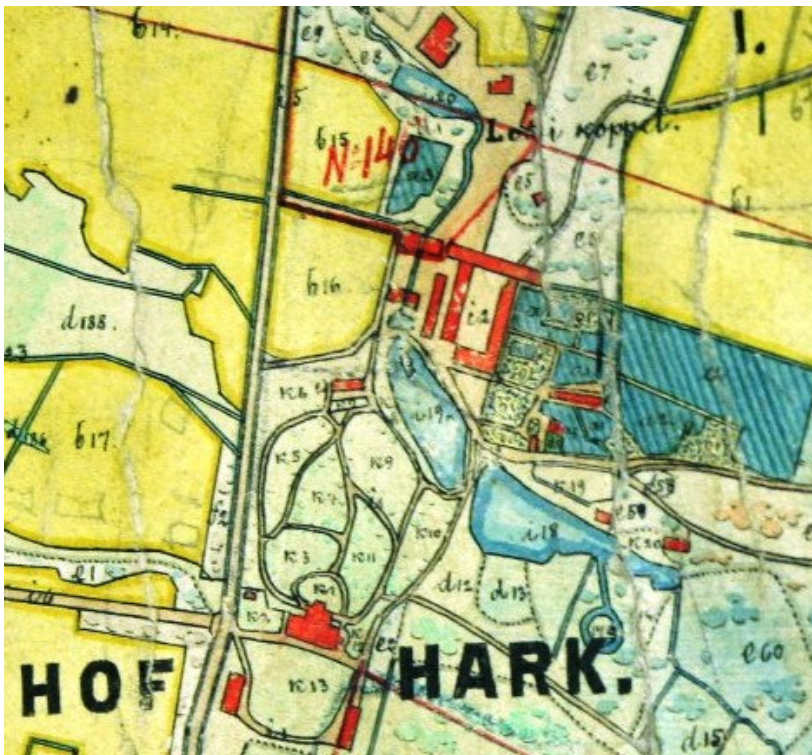
Miljööväärtuslik ala/asum	---
Kaitstuse aste	Osa müürist arhitektuurimälestis
Ehitise liik	Piirdemüür
Projekti autor	---
Projekteerimis-/valmimisaeg	19. s. III veerand
Objekti kirjeldus:	Pseudogooti dekoratiivtornidega paekivi kasvuhoone tugimüür. Müüri jagab kaheks osaks seda läbiv tee. Idapoolsele osale toetub otsaga üks mõisa laudahoonetest. Kuulub mõisaansambli majandushoonete kompleksi juurde. Asub pargi perifeersel alal. Müür moodustab kolme hoonega nelinurkse õueala.
Vundament	Paekivi
Seinad(konstruksioon ja viimistlus):	Paekivist laotud müür
Arh. elemendid ja dekoor:	2 dekoratiivtorni. Müüril on ka tornikeste ja ümarkaarega

Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täienduskoolituskursus

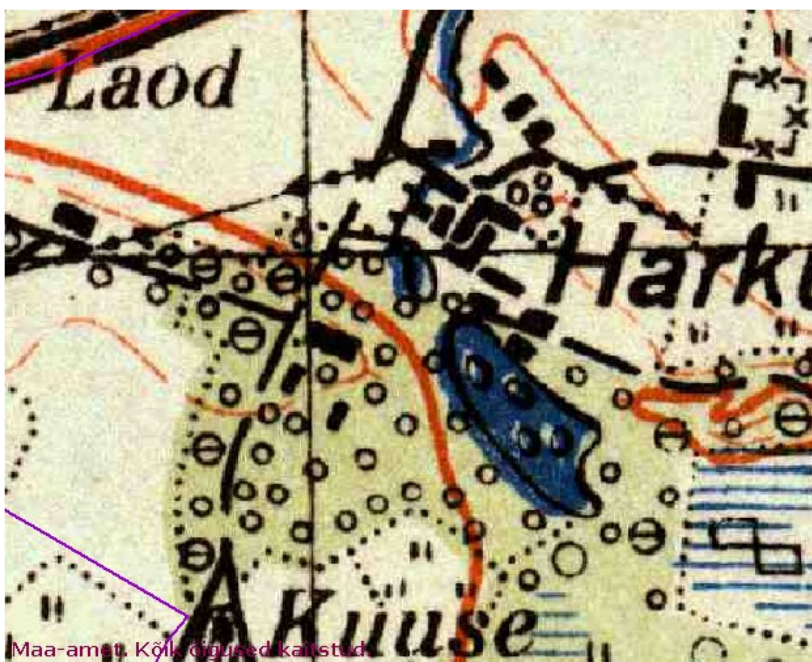
	väravaehitis. Aimatavad on ka sakmed müüri, mis ei ole säilinud. Kasvuhoone seinamüüri osas on ringikujulised õhutusavad. Laudahoone otsaviilul astmestikfrontoon.
Uksed:	Tornidel ukseavad. Üks teravkaar, teine ümarkaar.
Aknad:	Kõrvalhoone otsviilu müüris on 2 kõrvuti asetsevat pööninguakent. Ruutudega raamid ei ole säilinud. Ees sepihvõre. Alumises osas samuti 2 akent, millel 6 ruutu.
Haljastus:	Müür asub vabakujulises pargis, mis rajatud 19. saj. lõpul.
Krundi pindala:	Osadena erinevatel kinnistutel.
Objekti kõrgus meetrites	Müür kuni 2 m, tornikesed kuni 4 m, dekoratiivtornid üle 6 m.
Ajalooline info	1. omanik EMÜ Eksperimentaalbioloogia Instituut. Teine müüriosa kuulub kahe osana eraomandisse.
Arhiivimaterjalid ja publikatsioonid:	Harku mõisa piirdemüür. Muinsuskaitse eritingimused. Restaureerimise põhiprojekt. OÜ Mõisaprojekt. Tallinn 2006
Seisukorra hinnang	Varemeis
Väärtushinnang:	Arhitektuurselt väärtuslik
Kasutusrežiim:	Säilitada võimalikult palju
Väljastatud ehitusload	---
Kehtivad ja/või alga-tatud detailplan.-d	---

* Inventeerimiskaart on koostatud lõputöö kohustusliku lisana II. loengumooduli iseseisva töö arvestuseks. Inventeerimiskaart pole koostatud terve kursusetöö objekti kohta, kuna objektide käsitus oli pigem kontseptuaalne kui detailne.

LISA 1. Ajaloolised plaanid ja fotod

Mõisasüda 1909. a. (Eesti Ajalooarhiiv)

Maa-ameti Kõli õigused kaardid

Eesti vabariigi aegne kaart 1935-1939. (Maa-ameti kodulehekülje kaardiserver)

Vene verstakaart. (Maa-ameti kodulehekülje kaardiserver)

I. Karjaõue pseudogooti vahemüür koos laudahoone astmestikfrontooniga.
(Ajalooline õiend, 1980)

II. Laudahoone pargist vaadatuna. (Ajalooline õiend, 1980)

III. Tallihoone enne juurdeehitust 1970. a. (Harku mõisa piirdemüüri rekonstrueerimisprojekt, 2006)

IV. Müür tallihoonega veel ühendatud. (Harku mõisa piirdemüüri rekonstrueerimisprojekt, 2006)

LISA 2. Vaated (Märgitud skeemile 2)

1.

2.

3.

4.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.